

Filozofia codziennosci (75)

Działania tego człowieka są wyznaczone konsekwentnie przez pogląd na świat, który przyjął za własny lub ukształtował w sobie. Natomiast ludzie, mówiąc potocznie, bez charakteru, przedkładają wygodę, sukces, karierę, dobra materialne nad prawdę wewnętrzną, czyli zgodność ze sobą.

W życiu publicznym używa się nieraz terminu „autorytet moralny”. Ten przymiotnik uważam za zbędny. Pluralizm poglądów moralnych ma być właściwością ustroju demokratycznego. Autorytety moralne są więc ograniczone zasięgiem oddziaływania do jednej tylko grupy światopoglądowej. Poglądów moralnych o charakterze uniwersalnym nie ma. Na przykład autorytety religijne powinny jedynie funkcjonować w obrębie wyznawców danej religii.

Zaznaczają się próby grupowania światopoglądów, czyli ich klasyfikowania. Władysław Leopold Jaworski dzielił światopoglądy na absolutne i relatywistyczne. Wincenty Lutosławski, także myśliciel XX wieku, wyodrębniła światopoglądy materialistyczne, idealistyczne i spirytualistyczne. Tadeusz Czeżowski pisał o dwóch postawach światopoglądowych: metafizycznej oraz przyrodniczej. Tadeusz Kotarbiński wymienia masowe światopoglądy oraz światopoglądy akademickie, a więc tworzone przez ludzi wykształconych, mających wiedzę filozoficzną.

Wolny dialog między ludźmi wyznającymi odmienne światopoglądy jest jedyną drogą, która może prowadzić do wzmoczonej samoświadomości i w konsekwencji do budowania autentycznych światopoglądów.

Teorie etyczne autonomiczne oraz heteronomiczne

Teorii etycznych jest wiele. Różnią się między sobą nie tylko sposobem rozumienia dobra, ale także odmiennym interpretowaniem źródła poglądów moralnych. Istotne znaczenie ma to, że mimo różnic zwolennicy odmiennych teorii etycznych mogą podejmować wspólne działania.

Funkcjonują różne klasyfikacje teorii etycznych. Moim zdaniem najistotniejsze znaczenie ma podział na autonomiczne i heteronomiczne.

Teorie autonomiczne przyjmują niezależność człowieka od czynników zewnętrznych, a w tym także transcendentnych. Człowiek jako istota wolna nie może być zniewolony nakazami i zakazami moralnymi przychodzącymi z zewnątrz. Źródłem moralności jest każdy z nas. Pozostaje to w zgodzie z wolnością indywidualną. Nikt nie jest uprawniony do tego, by narzucać innym rozstrzygnięcia kwestii moralnych. Mają one charakter osobisty. Człowiek ma być źródłem moralności, której dobrowolnie się podporządkowuje. Nie jest zobligowany do tego, by kultywować ten typ moralności w której został wychowany.

Heteronomiczne teorie etyczne przyjmują zewnętrzne w stosunku do człowieka źródło moralności. Może nim być na przykład przyroda. Najczęściej w teoriach heteronomicznych wskazuje się Boga jako źródło nakazów i zakazów moralnych. A więc człowiek ma się podporządkować moralności stanowionej nie przez niego. Godzi się na podleganie komuś lub czemuś, a więc w pewnej mierze zawiesza własną wolność. W teoriach moralnych zespolonych z rozmaitymi wyznaniem religijnymi podaje się karę za grzechy, w tym pośmiertną, jako argument mający skłonić do przestrzegania określonej moralności.

Część II Zarys wybranych teorii etycznych

Intelektualizm etyczny

Poglądy Sokratesa (469-399 przed Chr.) znamy z dzieł jego ucznia Platona, który pisał je w formie dialogów. Sokrates, konsekwentnie do swoich poglądów, nie napisał ani jednego dzieła. W tamtych czasach oczywistą zasadą moralną była jedność myśli, słów i czynów.

Zadaniem filozofa jest według Sokratesa pomoc w osiągnięciu poznania dobra, czy sprawiedliwości. Drogą do tego ma być prowadzony dialog przez mędrca z tym, kto poszukuje tych wartości. Sokrates porównywał rolę filozofa do roli akuszerki; mędrzec pomaga w narodzinach prawdy, podobnie jak akuszerka w narodzinach dziecka.

Sokrates uważał, że człowiek powinien podporządkowywać własne życie rozumowi. Namiętności, pragnienia, uczucia powinny zostać okiełznane przez rozum. Był przekonany, że człowiek który pozna dobro stanie się dobry. Wiedza, jego zdaniem, jest warunkiem moralności. Pogląd taki określa się mianem intelektualizmu etycznego.

Dziś już wiemy, że człowiek nie jest uosobionym rozumem, że nie ma czystego myślenia, którego istnienie przyjmowano jeszcze na początku XX wieku. U podłoża wszelkich procesów myślowych, łącznie z

abstrakcyjnym myśleniem, zawarte są stany uczuciowe. Są one wszechobecne. Obecnie wiemy, że poznanie dobra nie sprawia, że ktoś staje się dobry.

Sokrates prowadził polemiki z sofistami. Szkołę sofistów utworzył Protagoras (480-410 przed Chr.). Głosili oni subiektywizm wartości, relatywizm i konwencjonalizm. Protagoras głosił, że człowiek jest miarą wszechrzeczy. Natomiast Sokrates głosił absolutyzm w teorii wartości. Jego zdaniem dobro ma niezmienną treść. Natomiast według sofistów nie ma obiektywnych wartości.

Sokrates cenił niezmiernie wysoko dobro. Żeby go poznać, należy wglębić się w samego siebie. Człowiek żyjący moralnie jest zarazem rozumny i szczęśliwy. Należy podkreślić, że Sokrates cenił dobro nie z tego powodu, że może przynieść pożytek.

Wiedza o dobru sprawia, że podejmowane są zdaniem Sokratesa właściwe działania moralne. Natomiast zło ma źródło w niewiedzy. Stanowisko Sokratesa można określić mianem racjonalizmu etycznego.

Eudajmonizm

Starożytni Grecy pojmowali eudajmonię jako doskonałość. Właśnie według Arystotelesa najwyższym dobrem jest eudajmonia. Nieporozumienia mają źródło w tym, że termin eudajmonia zwykło się w czasach nowożytnych tłumaczyć jako szczęście. Można więc uznać, że eudajmonizm jest to pogląd przypisujący szczęściu najwyższą wartość pod warunkiem, że szczęściem nazwiemy stan człowieka, który osiągnął doskonałość na miarę własnych możliwości. Arystoteles, podobnie jak inni filozofowie Grecy, cenił wysoko cnoty, to znaczy dyspozycje utrzymujące namiętności we właściwych granicach. Człowiek powinien dbać o utrzymywanie umiaru i na tym właśnie polegają cnoty etyczne. Na przykład odwagę Arystoteles definiuje jako wartość pośrednią między tchórzostwem a zuchwałością. Cnotę poznawczą osiąga się dzięki nabywanej wiedzy, natomiast cnoty etyczne dzięki przyzwyczajeniom. Jego filozofia złotego środka wyraża się w pojmowaniu cnoty jako zachowania miary w popędach. Drogą, która pozwala osiągnąć cnotę jest życie zgodne z rozumem.

Ętyka umiaru – tak można by określić stanowisko Arystotelesa.

Hedonizm

Twórcą hedonizmu jest Arystyp z Cyreny (435-366 przed Chr.), uczeń Sokratesa. Zdaniem tego filozofa dobro, to tyle co wartość upragniona. Poznajemy własne stany psychiczne a nie zjawiska, które je wywołują. Znane są nam stany przyjemne albo przykre.

cdn.

Maria Łajczakowska